

Motion till riksdagen 2017/18:3129

av **Beatrice Ask m.fl. (M)**

Åtgärder för att stärka demokratiska värderingar och mänskliga rättigheter samt motverka hedersrelaterat våld och förtryck

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ett lättillgängligt och användarvänligt informationsmaterial till nyanlända om mänskliga fri- och rättigheter, demokrati, jämställdhet mellan könen, barnkonventionen, hedersrelaterat våld och förtryck, könsstympning samt skyldigheter och rättigheter i Sverige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om regelbunden uppföljning av länsstyrelsernas arbete med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att i varje län identifiera kommuner som kommit längre än andra i arbetet med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt att bygga upp en struktur för utvecklingsarbete och erfarenhetsutbyte, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av utökad information om samt opinionsbildning och annat förebyggande arbete mot att unga blir gifta mot sin vilja, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att permanenta Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Nationellt centrum för kvinnofrids verksamhet ska bedrivas vid Uppsala universitet utan avbrott och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av utökad information om samt opinionsbildning och annat förebyggande arbete mot könsstympning och oskuldskontroller av flickor och kvinnor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

I regeringsformen slås det fast att den offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Alla svenska medborgare har samma grundläggande fri- och rättigheter, oavsett till exempel ålder, kön eller härstamning. De flesta av reglerna om fri- och rättigheter gäller även utländska medborgare. Många av de mänskliga fri- och rättigheter (MR) och värderingar som ligger till grund för vårt samhälle och vår stat har Sverige gemensamt med andra länder. De återfinns i våra inhemska grundlagar, i Europakonventionen och i Förenta nationernas deklaration om de mänskliga rättigheterna.

Vi bor i ett land där människor med olika ursprung, yrken, intressen och identiteter lever tillsammans. Människor har olika politiska och religiösa uppfattningar. Samhället vilar dock på en värdegrund för hur vi ska förhålla oss till och bete oss mot varandra. Det är en viktig del av det som håller samman vårt samhälle. Dessa värderingar är också djupt förankrade hos de allra flesta som bor i Sverige. Det handlar exempelvis om alla människors lika värde, allas rätt till sitt liv och sin frihet, vikten av en fungerande rättsstat samt rätten att ha en religion, men också att avstå.

I Moderaternas plan för ett starkare Sverige ingår att lyfta fram och öka stödet för de demokratiska värderingar och värderingar om mänskliga rättigheter som också är svenska värderingar. Värderingar om att varje människa ska ha frihet att råda över sitt eget liv och rätt att forma det efter sina val är starka i vårt land. I den globala värderingsundersökningen World Values Survey utmärker sig Sverige som det land som värderar individens frihet allra högst.

Jämställdhet mellan kvinnor och män är någonting annat som vi värderar högt. Decennier av jämställdhetskamp har gjort oss till ett av världens mest jämställda länder. Även om vi har många utmaningar kvar är Sverige ändå ett land där exempelvis en mycket hög andel kvinnor förvärvsarbetar, många män är föräldralediga och där hälften av riksdagspartiernas partiledare är kvinnor.

Det är mycket allvarligt när jämställdheten hotas av fundamentalistiska och traditionalistiska krafter. De inskränker människors, ofta flickors, kvinnors och hbtq-personers, frihet. Krafter som leder till bland annat kontroll av kvinnors klädsel, oskuldskontroller och tvångs- och barngifte. Vi kan aldrig acceptera att det förekommer alltför ofta att så gott som hela släkter och allt umgänge mobiliseras för att kontrollera, förtrycka och fördöma dem som vill leva sina liv på sina egna villkor.

Ibland motiveras förtryck med att det hör till hederskultur. Men det är inte hedervärt att begränsa människor och ta ifrån dem rätten till deras liv och deras livsval. Det är tvärtom vanhedrande för den som utför förtrycket. Det bryter dessutom mot grundläggande mänskliga fri- och rättigheter och demokratiska, västerländska och svenska värderingar. Däremot är hedersvåld och hedersförtryck etablerade begrepp, och vi använder dem därför i den här motionen.

Att blunda för hedersvåld och hedersförtryck är att svika de människor som är utsatta. När värderingarna om jämställdhet och frihet utmanas så måste det motverkas dels genom en livskraftig värderingsdebatt, dels genom konkret politik. Det svenska samhället behöver arbeta mer aktivt med att motarbeta ojämställdheten samt stödja människor och organisationer som vill ha jämställdhet och respekt för individens frihet i alla delar av Sverige.

Informationsmaterial till nyanlända

De barn, ungdomar och vuxna som kommer till Sverige från andra länder utgör inte en homogen grupp. Många härstammar dock från länder där mänskliga fri- och rättigheter, kvinnors rättigheter och barns rättigheter kränks allvarligt. Det är därför viktigt att nyanlända, inte minst flickor och pojkar, får information och kunskap om sina rättigheter, möjligheter och skyldigheter. Det vill säga om mänskliga fri- och rättigheter, demokratiska principer och betydelsen av jämställdhet som är fundamentala värderingar i Sverige.

Vi ser ett behov av att ta fram ett lättillgängligt och användarvänligt informationsmaterial till nyanlända om mänskliga fri- och rättigheter, demokrati, jämställdhet mellan könen, barnkonventionen, hedersrelaterat våld och förtryck, könsstämpling samt skyldigheter och rättigheter i Sverige.

Detta material bör skrivas både på hemspråken och på lätt svenska samt spridas brett i Sverige genom olika kanaler som till exempel svenska för invandrare (sfi), komvux, skolor inklusive förberedelseklasser, förskolor, asylboenden, familjehem, hem för vård eller boende, andra hem för ensamkommande barn, mödravårdscentraler (för att nå blivande föräldrar), barnavårdscentraler, socialtjänsten, Migrationsverket, rättsväsendet och ideella organisationer.

Uppföljning, utvecklingsarbete och erfarenhetsutbyte

Det pågår arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck lokalt i kommunerna, på länsnivå och regional nivå och nationellt. Länsstyrelserna har haft ett särskilt ansvar i arbetet med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Vi anser att detta arbete, som ett led i arbetet med att främja mänskliga rättigheter i Sverige, bör följas upp regelbundet.

Sverige är indelat i 290 kommuner och 21 län. Dessa län och kommuner har kommit olika långt i arbetet med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns, också det ur ett MR-perspektiv, ett behov av att i varje län identifiera kommuner som har kommit längre än andra i arbetet med att förebygga och motverka hedersrelaterat våld och förtryck samt att bygga upp en struktur för utvecklingsarbete och erfarenhetsutbyte.

Tvångs- och barnäktenskap

Ungdomsstyrelsen, nuvarande Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, genomförde år 2009 studien Gift mot sin vilja. Den visade att cirka 70 000 unga människor i Sverige var oroliga för att inte själva få välja partner eller vem de ska gifta sig med. Även Socialstyrelsens rapport Frihet och familj från år 2007 visade att den vanligaste orsaken till att unga omhändertaras och placeras i skyddat boende, på grund av hedersrelaterat våld och förtryck, var att de inte själva fick välja partner samt att de var allvarligt hotade om de inte följde familjens krav. Om man utgår från Socialstyrelsens och Ungdomsstyrelsens nationellt viktade studier samt de lokala kvantitativa studierna från Malmö och Stockholm hamnar medeltalet på ungefär tio procent av de unga från

högstadiet upp till 25 år. Det skulle innebära över 100 000 personer bara bland unga. Utöver det tillkommer utsatta vuxna.¹

Projektet Nå kartlade hur stor andel av ungdomar som går gymnasiesärskolans nationella program som lever med hedersrelaterade normer och begränsningar. Av de 221 elever som besvarade enkäten svarade 9 procent av flickorna och 6 procent av pojkarna att det var deras föräldrar som bestämde vem de skulle gifta sig med.

Under alliansregeringen, den 1 juli 2014, trädde lagen mot äktenskapstvång i kraft. Den innebär att det utöver att det är straffbart att tvinga någon att gifta sig också är brottsligt att pressa någon att gifta sig mot sin vilja. Även försök och förberedelse till äktenskapstvång är kriminaliserat samt att lura någon att resa utomlands i syfte att han eller hon ska giftas bort genom tvång eller utnyttjande. Vidare avskaffades möjligheten för barn att få dispens för att gifta sig. Reglerna om erkännande av utländska äktenskap skärptes också.

I Storbritannien finns det sedan år 2005 en särskild enhet mot tvångsäktenskap, i form av ett samarbete mellan inrikes- och utrikesdepartementen, kallad Forced Marriage Unit. Den arbetar aktivt för att förhindra och motverka tvångsäktenskap, både inom och utanför landets gränser.

Norge har ett kompetensteam som arbetar mot tvångsäktenskap och könsstympning, Nasjonalt kompetanseteam mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, och en utbildningsinsats om tvångsäktenskap som riktar sig till skolorna och alla elever.

Efter samtal med Moderaterna, Centerpartiet, Liberalerna, Kristdemokraterna och Vänsterpartiet har regeringen tillsatt en utredning (dir. 2017:25) som ska undersöka om det finns behov av åtgärder i syfte att säkerställa ett starkt skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv. Utredaren ska bland annat analysera och ta ställning till hur möjligheten att erkänna utländska barnäktenskap ytterligare bör begränsas, utvärdera tillämpningen av straffbestämmelserna om äktenskapstvång och vilseledande till tvångsäktenskapsresa, undersöka i vilken utsträckning hedersmotiv beaktas av polis, åklagare och domstolar och ta ställning till om det bör införas en särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv i 29 kap. 2 § brottsbalken.

Utredaren har fått ett tilläggsuppdrag (2017:78) och ska därför även bland annat analysera och ta ställning till möjligheterna att införa mer effektiva verktyg för att förebygga och förhindra att personer med anknytning till Sverige tvingas ingå äktenskap utomlands och analysera och ta ställning till hur samverkan mellan rättsväsendets myndigheter, socialtjänsten, skolan och utrikesförvaltningen i ärenden om tvångsäktenskap med internationella inslag kan utvecklas och arbetsmetodikerna förbättras. Konflikter om val av äktenskapspartner och om giftermål är ofta orsaken till att unga personer utsätts för hedersrelaterat våld (Ungdomsstyrelsen år 2009). För hbtq-personer finns det en särskilt hög risk för att giftas bort mot sin vilja, då detta ses som ett sätt att ”rätta till” deras sexualitet (Almaeuropa år 2012). Barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning är också en särskilt sårbar grupp när det gäller barn- och tvångsäktenskap (Tjejers rätt i samhället år 2014 och Trippelt utsatt metodstöd, Länsstyrelsen Östergötland, år 2015).

Trots lagstiftningen mot tvångs- och barnäktenskap förekommer dessa typer av äktenskap fortfarande. De samtal som kommit in till Länsstyrelsen Östergötlands nationella stödtelefon handlar bland annat om genomförda tvångs- eller barnäktenskap eller oro för/planer på tvångs- eller barnäktenskap. Från den 13 mars 2014 till den 31

¹ Våld i nära relationer – en folkhälsofråga. Förslag för ett effektivare arbete. SOU 2014:49.

augusti 2016 har det kommit samtal till stödtelefonen som rör 737 ärenden och som handlar om 1 020 direkt berörda personer.

Av de samtal som kommit in under den perioden så handlade ärenden som rör 234 personer om genomförda tvångs- eller barnäktenskap eller oro för/planer på tvångs- eller barnäktenskap.

Av dem har 47 flickor/unga kvinnor och två pojkar/unga män blivit tvångsgifta. Det handlar bland annat om flickor som inte kommit tillbaka efter resor till sitt eget eller föräldrarnas födelseland, till exempel efter en sommarlovsresa, utan som tvingats stanna kvar och blivit tvångsgifta. Det är viktigt att alla berörda och alla verksamheter som möter barn och unga och har i uppdrag att ge stöd och skydd till dem har kännedom om den nya lagstiftningen mot tvångs- och barnäktenskap. Detta för att de ska kunna ge stöd och hjälp till unga som riskerar att utsättas eller som lever i ett tvångs- och/eller barnäktenskap.

Länsstyrelsen Östergötland har på ett förtjänstfullt sätt arbetat fram en kampanj om den nya lagstiftningen mot tvångs- och barnäktenskap. Vi anser att det, även som ett led i arbetet med att främja mänskliga rättigheter och som ett led i vår plan för ett starkare Sverige, finns ett behov av utökad information om samt opinionsbildning och annat förebyggande arbete mot att unga blir gifta mot sin vilja, inklusive informations- och stödåtgärder på flygplatser, som vänder sig till unga som står i begrepp att föras utomlands med flyg.

Moderaterna har fler förslag om åtgärder mot hedersrelaterat våld och förtryck vilka återfinns i motion 2017/18:108.

Behåll Länsstyrelsen Östergötlands och Nationellt centrum för kvinnofrids verksamhet

Länsstyrelsen Östergötland har haft uppdrag från regeringen att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck sedan år 2005. Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag har bidragit till ett långsiktigt och strategiskt arbete för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, till en analys av utvecklingsbehoven samt till att samarbetet mellan länsstyrelser, mellan nationella myndigheter samt mellan myndigheter och ideella organisationer har utvecklats.

Arbetet har alltså bedrivits i mer än tio år och har inneburit att en kvalificerad organisation har byggts upp inom myndigheten. Inget talar för att behovet av omfattande insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck kommer att minska. Vår uppfattning är tvärtom att ökade ansträngningar måste göras på detta område.

Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) vid Uppsala universitet arbetar med metodutveckling, utbildning, information, kunskapsammanställningar, analys av forskningsbehov samt med direkt stöd till våldsutsatta kvinnor.

Förutom omfattande utbildningsverksamhet och en myndighetstäckande kunskapsbank finns vid NCK:s kliniska enhet kvinnofridsmottagningen och Sveriges största nationella stödtelefon Kvinnofridslinjen.

I skrivelse 2016/17:10 Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid m.m. redogör regeringen för sin avsikt och sina skäl för att inrätta en jämställdhetsmyndighet. I samband med att en ny jämställdhetsmyndighet skapas vill regeringen att uppgifter helt eller delvis ska överföras från andra myndigheter till den nya jämställdhetsmyndigheten. Dessa myndigheter är NCK, Länsstyrelsen

Östergötland, Länsstyrelsen Stockholm och Socialstyrelsen. NCK har uppdrag som rör våld i nära relationer, och både NCK och Länsstyrelsen Östergötland arbetar med uppdrag rörande hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen Östergötland ska dock enligt regeringen få behålla det nationella uppdraget till år 2020 och därefter ska en utvärdering göras.

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett allvarligt och mycket oroande samhällsproblem som orsakar stort fysiskt och psykiskt lidande. Det är samhällets ansvar att uppmärksamma och ge stöd och skydd till alla som utsätts. Länsstyrelsen Östergötland och NCK har under lång tid bedrivit ett viktigt och angeläget arbete med att stödja brottsoffer och berörda myndigheter, och har byggt upp en gedigen kunskap och erfarenhet på området.

Att flytta arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck till en ny jämställdhetsmyndighet riskerar enligt vår mening att kraftigt försvaga den sakkunskap som byggts upp på området och det kan ta lång tid innan verksamheten är fullt återuppbyggd. Vidare skiljer sig det operativa arbetet för att samordna samhällets insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck åt från de övriga uppgifter som jämställdhetsmyndigheten enligt regeringens förslag ska ansvara för. Hedersproblematiken är dessutom en egen problematik med fler dimensioner än jämställdhetsdimensionen. Vi anser att det är angeläget att det skapas långsiktiga förutsättningar för att bedriva och utveckla arbetet på området.

Mot bakgrund av ovanstående bör Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck permanentas vid länsstyrelsen och NCK:s verksamhet bör bedrivas vid Uppsala universitet utan avbrott. Verksamheterna bör inte överföras till den nya jämställdhetsmyndigheten.

Oskuldskontroller, ”oskuldsintyg” och könsstympning av flickor och kvinnor

Oskuldsnormen finns i hederskulturer. Könsstympning av flickor och kvinnor sker många gånger med familjens heder som förklaring för att kontrollera flickors och kvinnors kroppar och sexualitet. Könsstympning av flickor och kvinnor är förbjuden enligt lag i Sverige (lag 1982:316 med förbud mot könsstympning av kvinnor) även om flickan/kvinnan blir könsstympad utanför Sveriges gränser. Könsstympning av flickor och kvinnor är dessutom ett brott mot de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna och mot barns rättigheter.

Ingreppen har inte någon medicinsk grund och görs oftast utan bedövning. Könsstympning innebär så klart fysiskt lidande (smärtchocker, infektioner och komplikationer senare i livet) och psykiskt lidande (trauma) för de drabbade både vid stympningen och senare i livet. Könsstympning kan till och med leda till döden.

Det är oftast flickor i åldern 4–14 år som könsstympas, men även spädbarn könsstympas och ibland även vuxna kvinnor som ska gifta sig, som är gravida med sitt första barn eller som just fött sitt första barn. Det är inte känt hur många flickor och kvinnor i Sverige som det kan handla om. Socialstyrelsen beräknar att 38 000 flickor och kvinnor som är bosatta i Sverige idag kan vara könsstympade. Av dessa är cirka 7 000 flickor under 18 år. Dessa uppskattningar är baserade på flickor och kvinnor med ursprung i länder i Afrika. Länder i Mellanöstern, som exempelvis Egypten och Irak, ingår inte, och studien är baserad på flickor och kvinnor som är födda i länder där prevalensen av könsstympning är över 50 procent (Socialstyrelsen år 2015).

Action Aids uppskattningar från år 2017 (End the Cut – Female Genital Mutilation in Sweden) indikerar att fler flickor och kvinnor är drabbade. År 2011 var antalet människor som bodde i Sverige som kommer från länder där könsstympning förekommer 213 181. Fyra år senare, år 2015, var motsvarande siffra 266 392, det vill säga en ökning med 25 procent. Närmare hälften är kvinnor och av dessa är 16 749 flickor under 15 år.

Oskuldskontroller är ett övergrepp mot flickor och unga kvinnor. Både oskuldskontroller och ”oskuldsintyg” är förbjudna enligt lag. Det förekommer att flickor och unga kvinnor söker hjälp från sjukvården inför ett bröllop för att de vill ha ett ”oskuldsintyg” eller för att de vill genomgå en så kallad hymenoperation. Enligt en studie från år 2013 (Karolinska institutet av Niels Lynøe och Niklas Juth) svarade en majoritet av de gynekologer och allmänläkare som besvarade enkäten att de var villiga att försöka hjälpa en ung kvinna som sade sig vara rädd för våld om hon inte får ett ”oskuldsintyg” på något sätt.

Vi behöver, som ytterligare ett led i arbetet med att främja mänskliga rättigheter och som ett led i vår plan för ett starkare Sverige, prioritera förebyggande och stödjande arbete mot könsstympning och oskuldskontroller. Vi stödjer regeringens tilläggsuppdrag (som framgår av dir. 2017:78) att utreda mer effektiva verktyg för att förebygga och förhindra att personer med anknytning till Sverige könsstympas utomlands och hur samverkan mellan berörda aktörer i ärenden om könsstympning kan utvecklas.

Som ytterligare en del i arbetet mot könsstympning skulle en nationell satsning på spridning av kunskap om och opinionsbildning mot könsstympning och oskuldskontroller kunna övervägas. Detta behöver ske brett i samhället och exempel på kontaktpunkter där man kan nå relevanta målgrupper är sfi, komvux, barnavårdscentraler, mödravårdscentraler, ideella organisationer, skola (inklusive skolhälsovård), förskola, socialtjänst och rättsväsendet.

Avslutning

Hedersrelaterat våld och förtryck utgör ett allvarligt hot mot mänskliga fri- och rättigheter i vårt land, och behöver lyftas fram som en prioriterad MR-fråga. I Moderaternas plan för ett starkare Sverige ingår att lyfta fram och öka stödet för de demokratiska värderingar och värderingar om mänskliga rättigheter som också är svenska värderingar. Vi måste än mer aktivt än idag gripa in till skydd för de människor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Fler insatser krävs för att motverka hedersvåldet och förtrycket – både från myndigheter och från de grupper där förtrycket förekommer. Diskussionen om våra mänskliga fri- och rättigheter, demokratiska värderingar och jämställdhet måste hållas levande. De värderingar som har gjort Sverige till ett av världens bästa länder att leva i är värda att försvara.

Beatrice Ask (M)

Annicka Engblom (M)

Lisbeth Sundén Andersson (M)

Marta Obminska (M)

John Widegren (M)